

Skipulagsstofnun
Borgartún 7b
105 REYKJAVÍK

Garðabær, 12. mars 2024
Málsnúmer: 202402-0038
BK/OKV

Efni: Skógrækt í landi Litlu-Borgar – Tilkynning til ákvörðunar um matsskyldu

Vísað er í tölvubréf gegnum skipulagsgátt, dags. 12. febrúar 2024, þar sem Skipulagsstofnun óskar eftir umsögn Náttúrufræðistofnunar Íslands um matsskyldufyrirspurn vegna skógræktar í landi Litlu-Borgar í Húnaþingi vestra.

Litla-Borg ehf. hefur í hyggju að taka til skógræktar hluta lands jarðarinnar Litlu-Borgar sem liggur neðan Borgarvegar og niður að Víðidalssá. Fyrirhugað skógræktarsvæði er 124 ha en hluti svæðisins er deig- eða votlendi sem ekki verður gróðursett í. Markmiðið er að nýta skóginn til útivistar, kolefnisbindingar og skógarnytja.

Náttúrufræðistofnun hefur kynnt sér gögnin og vill koma eftirfarandi ábendingum á framfæri:

Svæðið sem um ræðir einkennist af mósáik vot- og þurrlendis. Slíkt land getur staðið undir miklu fuglalífi og talningar frá sambærilegum svæðum í grennd við fyrirhugaða skógrækt sýndu háan þéttleika vaðfugla. Flestir vaðfuglar sem hér verpa teljast til svokallaðra ábyrgðartegunda Íslands og er þá miðað við að um eða yfir 20% af Evrópustofni viðkomandi tegundar nýti Ísland til varps eða komi hér við á ferðum sínum.

Ísland er aðili að alþjóðlegum samningum um verndun lífríkis og má þar nefna Samning Sameinuðu Þjóðanna um líffræðilega fjölbreytni (Convention on Biological Diversity) og Bernarsamninginn um verndun tegunda og vistgerða í Evrópu.

Í því ljósi er nauðsynlegt að samræma markmið um verndun líffræðilegrar fjölbreytni og markmið í loftslagsmálum. Á þetta er bent í skýrslu Milliríkjanefndar Sameinuðu þjóðanna (IPPC) (Pörtner o.fl. 2021) þar sem m.a. er varað við því að mótvægisáðgerðir sem fela í sér kolefnisbindingu með lífmassa, svo sem stórfelld skógrækt, geta verið skaðlegar fyrir líffræðilega fjölbreytni. Sérstaklega ef notaðar eru framandi tegundir sem reynast ágengar, líkt og getur verið tilfellið með stafafuru hérlendis (Pawel Wasowicz o.fl. 2022)

Þá var nýlega samþykkt Rammasamkomulag um verndun líffræðilegrar fjölbreytni til ársins 2030 á fundi aðildarþjóða Samnings Sameinuðu þjóðanna og þar var m.a. lögð áhersla á að koma verði í veg fyrir að loftslagsáðgerðir hafi neikvæð áhrif á líffræðilega fjölbreytni.

Náttúrufræðistofnun gerir athugasemdir við eftirfarandi atriði í greinargerðinni:

„Hugsanlegt er að uppvaxandi skógur hafi þó grenndaráhrif á fugla sem eiga búsvæði sín í deiglendinu eða votlendinu“.

Að hrossagauk undanskildum, þrífast vaðfuglar ekki í skógi og forðast einnig skógarjaðarinn sem lýsir sér þannig að þéttleiki þeirra er minni nær skógum en fjær og hafa rannsóknir staðfest þetta mynstur (Pálsdóttir o.fl. 2022). Þessi jaðaráhrif gera það að verkum að sú aðgerð að skilja eftir votlendisbletti innan skógræktar gagnast flestum tegundum vaðfugla lítið nema um sé að ræða því mun stærri votlendisfláka.

„Nálægð við skóg virðist ekki skipta máli fyrir varp jaðrakans, en áhrifin eru neikvæð á lóuþræl og spóa“.

Hið rétta er að fyrir fimm vaðfuglategundir af sjö, þ.e. heiðlóu, spóa, tjald, lóuþræl og jaðrakan, þá er þéttleiki innan 200 m frá skógarjaðri innan við helmingur þess sem hann er fjær (í allt að 700 metra fjarlægð) og fyrir stölk er þéttleiki lægstur ≤ 150 m frá jaðrinum (Pálsdóttir o.fl. 2022).

„Þekkt er að þúfuttlingar og hrossagaukar, auk rjúpna, nýta sér birkiskóga til búsvæða, en einnig aðra skóga, þ.m.t. ræktaða.“

Rjúpur nýta birkiskóga/birkikjarr bæði til varps og eins vetrararbeitar. Í greniskógum/furuskógum er rjúpan til staðar sem varpfugl á fyrstu stigum framvindunnar (fyrstu 15-20 árin) en síðan aðeins jaðarfugl á slíkum svæðum (í stórum rjóðrum og í skógarjaðri) en ekki inni í lundunum sem slíkum. Sama á við um hávaxna birkiskóga þar sem rjúpan er jaðarfugl á varptíma (Ólafur K. Nielsen, munnleg heimild).

„Líklegt er að þær tegundir lífvera sem bundnar eru þeim búsvæðum sem hverfa af svæðinu þegar landið breytist í skóg, muni fækka en þó er ekki skortur á búsvæðum fyrir þær tegundir í nágrenninu. Ekkert bendir því til að nein þeirra tegunda eigi eftir að eiga undir sérstakt högg að sækja vegna fyrirhugaðrar skógræktar.“

Vaðfuglar (utan hrossagauks) munu hverfa þegar landið breytist í skóg og þéttleiki þeirra einnig minnka á nærliggjandi svæðum. Ekki er hægt að ganga að því vísu að fuglar geti auðveldlega fært sig eitthvert annað enda má reikna með að flestöll hentug búsvæði séu þegar setin af fuglum. Þrátt fyrir stóra stofna þá eru blikur á lofti að tekið sé að þrengja að búsvæðum vaðfugla víða og þar kemur m.a. aukin skógrækt við sögu (Tómas G. Gunnarsson 2020). Því er mikilvægt að tekið sé ríkt tillit til vaðfugla þegar kemur að staðsetningu nýrra skógræktarsvæða.

„Skv. gróðurfarsgreiningu skógfræðings sumarið 2023 var landið að hluta flokkað sem deiglent, en ekkert sem mýri. Deiglendið verður undanskilið skógræktarframkvæmdum, og áætlað er að af 124 ha samningssvæði séu alls um 72 ha sem henta til skógræktar. Deiglendi er ekki sérstaklega verndað sem slíkt, heldur er það á mörkum þess að vera votlendi og þurrlendi (og finnst oft bókstaflega á mörkum þessara landgerða, þó að á umræddu svæði virðist deiglendið víðlendara en svo. Vera má að í deiglendinu fyrirfinnist votlendi, en í öllu falli er það undanskilið skógrækt í þessari áætlun). Þess vegna er ekki talin þörf á að hafa sérstök helgunarsvæði um deiglendi. Einnig má benda á, að afar ólíklegt er að tré sái sér í vel gróid

deiglendi. Þéttur grassvörður hefur mjög hamlandi áhrif á alla sáningu trjáa, er það annarsvegjar vegna þess að fræin ná ekki niður í mold til að spíra, og hinsvegjar vegna þess að þétt gras kefjar auðveldlega smáplöntur af fræjum sem hugsanlega munu hafa getað spírað. Þess vegna telur framkvæmdaraðili einnig óþarft að viðhafa sérstaka vöktun eða mótvægisáðgerðir vegna hugsanlegrar sjálfsáningar í deiglendið.“

Í greinargerð kemur fram að vistgerðakort sýni meira votlendi en í raun er á svæðinu. Af loftmyndum að dæma er það líklega rétt mat en votlendi virðist engu að síður vera til staðar innan skógræktarreiðsins en ekki einungis deiglendi eins og kemur fram í greinargerð. Líklegt er að þar finnist votlendisvistgerðirnar runnamýravist eða starungsmýravist sem ekki hafa verið ræstar fram og ætti verndargildi þeirra að vera hátt. Gróðurfarsgreining var unnin af skógfræðingi sumarið 2023 en ekki kemur fram hvaða flokkunarkerfi var notað við kortlagningu né er birt kort með greiningunni og því er óvíst hvað átt er við með deiglendi. Þó að ekki sé áætlað að planta í votlendið/deiglendið í skógræktaráætluninni skal bent á að trjátegundir eins og ösp, sem taka upp mikið vatn úr jarðvegi, geta haft áhrif á jarðvatnsstöðu í nærliggjandi votlendi og deiglendi og þar með gróðurfar innan þess. Þá er það alls ekki útilokað að trjáræktartegundir geti dreift sér með fræi í deiglendi og votlendi og því ætti að fylgjast með óæskilegri sjálfsáningu í því landi.

„Ætla má að gróður og vatnsföll í nágrenninu og innan svæðisins verði fyrir jákvæðum áhrifum. Gróska eykst og hefur áhrif á jarðvegsmyndun, og kemur í veg fyrir hugsanlegt jarðvegstap. Þegar tímar líða, eftir að skógurinn er kominn af æskuskeiði og trén orðið mótandi þáttur í vistkerfinu, má búast við að aðrar vistgerðir komi í stað þeirra sem fyrir voru, og er verndargildi þeirra eftir atvikum, t.d. kjarrskóga-, lyngskóga- og blómskógavist (sem allar eru birkiskógavistgerðir), og hafa hátt verndargildi.“

Votlendi gegnir mikilvægu hlutverki við að miðla vatni og næringarefnum til nærliggjandi vatnsfalla og óvissa er um hvort skógrækt á svæðinu hafi í raun jákvæð áhrif á þennan þátt. Þá er hæpið að hægt sé að færa til jafns verndargildi plantaðra birkiteiga, sem eru aðeins lítill hluti fyrirhugaðrar skógræktar, við vistgerðir náttúrulegra birkiskóga.

Hér er um að ræða land innan svæðis á C-hluta náttúruminjaskrár þar sem vænta má hás þéttleika vaðfugla, hvort sem er í votlendi eða nærliggjandi þurrlandi. Það er því mat Náttúrufræðistofnunar Íslands að fyrirhuguð skógrækt skuli fara í mat á umhverfisáhrifum. Það mat ætti að ná til fugla og landslags auk þess sem mögulega þarf að kortleggja betur vistgerðir svæðisins.

Heimildir:

Pawel Wasowicz, Guðrún Óskarsdóttir, Guðrún Gísladóttir og Þóra Ellen Þórhallsdóttir (mar. 2022). Stafafura (*Pinus contorta*) í Steinadal - mat á ágengni. Icelandic Institute of Natural History, bls. 1–35.

Pálsdóttir, A. E., Gill, J. A., Alves, J. A., Pálsson, S., Méndez, V., Ewing, H. & Gunnarsson, T. G. 2022. Subarctic afforestation: Effects of forest plantations on ground-nesting birds in lowland Iceland. *Journal of Applied Ecology*, 59(10), 2456–2467. <https://doi.org/10.1111/1365-2664.14238>

Pörtner, H.O., R.J. Scholes, J. Agard et al. 2021. Scientific outcome of the IPBES-IPCC co-sponsored workshop on biodiversity and climate change. Útg. 5. doi: 10.5281/zenodo.5101125. url: <https://doi.org/10.5281/zenodo.5101125>

Tómas Grétar Gunnarsson 2020. Búsvæði og vernd íslenskra vaðfugla. *Náttúrufræðingurinn* 90 (2–3) bls. 145–162.

Virðingarfyllst,

Borgný Katrínardóttir
Líffræðingur, svið náttúruverndar

